

DIE ROL VAN PROFETE AS VERSKAFFERS VAN ALTERNATIEWE MEDIESE SORG

J.H. Booyens

INLEIDING

Die doel van hierdie, hoofsaaklik beskrywende artikel, is om die aktiwiteite van sg. profete wat verbonde is aan die Onafhanklike of Inheemse Kerke in Suid-Afrika as 'n alternatiewe bron van mediese hulp, wyer bekend te maak. In hierdie artikel word van die praktyke, soos beoefen in 'n groot plattelandse dorpsgebied, beskryf.

Die verskynsel van profeetskap, wat veral sedert die begin van die twintigste eeu na vore gekom het, kan teoreties ondermeer gesien word in die lig van selektiewe kultuurverandering. Dit is 'n proses wat verband hou met die kontak tussen draers van die Christendom en Inheemse godsdienste in Suid-Afrika. Die proses word daardeur gekenmerk dat die bestaande en die nuwe tot 'n sinvolle sintese verwerk word. Profeetskap kan dus gesien word in die lig daarvan dat dit as 'n alternatief vir die tradisionele praktisyn kan dien vir mense wat gekersten is. Dit beteken egter nie dat Christene nie tradisionele praktisyns besoek nie. Die praktyk van profeetskap pas ook steeds in die konteks van 'n kosmologie waarbinne verklaring van ongeluk en die verlies aan liggaamlike welsyn nie alleenlik gesien word as toe te skryf aan toeval nie, maar ook aan die verbreking van goeie verhoudinge tussen mens en medemens asook tussen bonatuurlike of nie-empiriese kragte en die mens. In hierdie kosmologie word die oorsake van siekte onder andere toegeskryf aan sg. personalistiese agente soos gode of towery deur ander mense. Diagnostiese optrede lê ook beide die onmiddellike (die binnedring van die liggaam deur 'n patogeniese agent) en uiteindelijke (die persoonlike agent) oorsake van siektes bloot. Dit beteken dat psigologies bevredigende antwoorde verskaf word oor beide die vrae "hoe?" en "waarom?" van siekte. Dit is waarskynlik van groot belang vir pasiënte wat nie onderlê is in die rasonale, naturalistiese en meganistiese denkpatroon van die moderne natuurwetenskap en

Abstract

In this article the unpublished results of a study on the healing and helping activities of prophets associated with Indigenous or Independent Churches in a Black township are reflected. The healing activities at the prophets homes and some activities at churches are described as well as aspects of their materia medica. From interviews and a relatively long term association with the prophets it became clear that they are sincere in their conviction that they can help people in distress. From a small survey undertaken during the research, at least some of the former patients/clients of prophets interviewed also indicated that they had been helped/cured by the intervention of the prophets.

biomedisyne nie (vgl. Hammond-Tooke 1989: 36).

NAVORSINGSTEGNIEKE

Die gegewens waaruit hierdie artikel saamgestel is berus op 'n studie van veel breër omvang. Die navorsing is gedurende 1980-84 in 'n Swartdorpsgebied in Wes-Transvaal, met 'n inwonertal van ongeveer 40,000 mense, onderneem. 'n Verskeidenheid navorsingstegniese gebruik. Dit sluit in:

- (a) Die voltooiing van 'n skedule wat berus op 'n ewekansige steekproef van 12% (254 huishoudings). Die opinies van hoofde van die betrokke huishoudings word daarin weerspieël.
- (b) Tweehonderd twee en sestig senior leerlinge (st. 9 en 10) van die plaaslike hoërskool is betrek d.m.v. 'n vraelys.

- (c) Gestruktureerde onderhoude is gevoer met volwasse persone uit 30 huishoudings wat nie ingesluit was in die ewekansige steekproef nie.
- (d) In-diepte onderhoude is met 'n paar profete (baporofeta) wat in die dorpsgebied praktiseer gevoer en met hulle instemming is daar ook 'n opname gemaak van pasiënte/kliënte wat hulle oor 'n tydperk van ongeveer 3 maande besoek het. In hierdie artikel word aspekte van die data wat die tegnieke opgelewer het, asook ad hoc onderhoude en waarnemings wat gemaak is, weergegee.

SELFEVALUERING DEUR PROFETE

In 'n poging om vas te stel wat profete in die dorpsgebied van hulle eie lewenskwaliteit maak as praktisyns, is daar met 4 profete (3 vroue en 'n man) wat goed aan die navorser bekend was, formele onderhoude gevoer. Tydens die onderhoude is hulle gevra om op 4 vrae te reageer. Die vrae was onderskeidelik: "Wat hulle as praktisyns tevrede laat voel in hulle werk; wat hulle as praktisyns ontevrede maak; wat hulle mening is hoe praktisyns of profete se posisie oor 10 jaar sal wees en wat hulle van mening is hulle enkele grootste probleem in hulle werk is".

Wat die eerste vraag betref, kan die profete wat individueel ondervra is se antwoorde soos volg saamgevat word:

- Om mense te help en gesond te maak. Die antwoord is van al 4 ontvang.
- Dit laat ons goed voel as mense vir ons iets gee. Dit wys dat die Here en die badimo (voorouers) vir ons sorg. (Twee segspersone).
- As mense ook vir ander mense sê ons het hulle gehelp. (Twee segspersone).
- Die werk maak onself ook gesond. (Twee segspersone).
- As mense kom sê hulle is gesond maak dit my tevrede.

- Om die Here en die voorouers tevrede te maak, want dit is hulle wat aan my die werk gegee het.

Drie profete is daarna weer uitgevra oor die gesamentlike antwoorde. Hulle het met al die antwoorde saamgestem. Een van hulle het bygevoeg dat sy gewoonlik vol pyne is as mense haar nie besoek nie, maar wanneer die mense (kliënte/pasiënte) kom, dan voel sy beter. 'n Ander se kommentaar was dat 'n mens nie te veel moet verwag nie, want, het sy gesê: *"Sê nou jy het iemand 'gewerk' (behandel) en sy word gesond en kom dan met 'n mat of 'n kombers, dan moet jy tevrede wees, want sy het nie iets anders om jou te gee nie"*.

Die volgende is faktore wat deur die profete opgenoem is as sake wat hulle ontevrede laat voel:

- Mense wat ons nie betaal nie. (Twee segspersone).
- As ander profete my kom toets.
- Mense wat my by die huis pla as ek met die werk besig is.
- Profete wat leerlingprofete laat kyk wat die mense se probleme is.
- Leerlinge wat weglou en dan maak of hulle profete is.
- Mense wat profete verag en ander mense laat wegbly.
- Profete wat nie waarheid (nnete), liefde (lerato) en geloof (tshepo) het nie.
- As mense nie kom nie.
- Mense wat op jou jaloers is.

Nadat dié lys aan hulle voorgehou is, het hulle almal daarmee saamgestem. Ten opsigte van mense wat nie betaal nie, het een bygevoeg dat dit ook die voorouers ontevrede maak. 'n Ander het gesê dat die mense nie weet dat jy na 'n jaar of twee iets vir die voorouers moet gee nie. *"'n Mens moet vir die badimo 'n skaap slag en bojalwa (bier) gee, maar die mense betaal nie, hulle dink nie daaraan nie"*. Met verwysing na die antwoord dat leerlinge soms weglou, is bygevoeg dat dit die profete se naam sleg maak. 'n Ander het gesê dat dit die leerling se mense ook ontevrede maak want hulle moes geld betaal, "maar die kind is weg". Op die antwoord dat mense nie kom nie, het een gesê dat sy eintlik nie die probleem het nie, maar dat dit wel 'n mens se hart seer sal maak. 'n Ander het bygevoeg dat indien dit sou gebeur dan

sal 'n mens dink jy het die mense nie "mooi gewerk nie" (goeie behandeling gegee nie) en 'n mens mag nie so dink nie.

Met verwysing na jaloerse mense, het een beweer dat haar moruti (priester) by die Rooms Katolieke Kerk weet wat sy doen maar nie die mpho (geskenk) van haar wil wegneem nie. Sy sê dat hy sê dat sy net deur haar "voete" die siek mense by die kerk help (d.w.s. deur net die kerk te besoek). Maar, het sy bygevoeg: *"Dieselfde mense sê 'baporofeta ba bogata' (profete is sleg). Dan voel ek nie lekker om hulle te help nie. Hulle skinder ook by die kerk. Hulle sê sy 'sing by die huis, sy het twee kerke. Hoe kan X twee dinge wees', vra hulle"*.

Ten opsigte van die vraag wat hulle enkele grootste probleem is, het die profete soos volg reageer:

- Mense skinder te veel van profete. As een profeet verkeerd doen, dan "vat" hulle dit vir alle profete.
- Mense kom partykeer met probleme wat so groot is dat net die Here hulle kan help.
- Om te sorg dat jy nie die waarheid en liefde verloor nie.
- 'n Mens mag nie die werk los nie, want dan word jy weer siek.
- 'n Mens word siek van ander mense se probleme totdat jy hulle gehelp het.
- Mense wat ons haat en sê ons is baloi (townaars).
- As jou pasiënt of familie doodgaan, dan kan jy nie werk nie.
- Mense wat ander afraai om na profete te gaan.

'n Verdere besoek aan die profete met 'n samevatting van die antwoorde, het die volgende kommentaar opgelewer, benewens die feit dat hulle met die opsomming van antwoorde dit eens was. Met verwysing na die probleem wat soms te groot kan wees, het een gesê dat 'n mens net vir so 'n persoon reguit moet sê dat hy/sy vir jou "te swaar" is. 'n Ander het na sulke mense verwys as mense wat net in die sonde wil bly en nie met die Here wil praat nie, terwyl 'n derde gesê het dat "die Here sal oopmaak as jy klop". Op die klag dat mense nie die werk mag los nie, het een gesê dat 'n mens maar net moet aanhou bid dat die mense kom, terwyl 'n ander gesê het dat 'n mens moet aanhou al gaan dit moeilik.

Oor die probleem dat ander mense se ongesteldhede 'n profeet ook siek maak, het een gesê dat daar wel 'n "bad" is wat 'n mens kan neem om te verhoed dat dit gebeur.

Met verwysing na negatiewe houding, teenoor profete het een van die profete bygevoeg dat vrouens wat in die straat loop vir mekaar sê: *"Dit is mos mense van dithapo (riempies - 'n verwysing na die gekleurde toutjies wat profete dra) wat maak of hulle mense kan help, en hulle kan nie"*. Sy het gesê dat dit 'n mens hartseer maak as mense so praat en dat hulle aan die Here en die badimo behoort te vra hoe dit gekom het dat mense die werk moet doen.

Sy het ook daarna verwys dat 'n mens nie aan die pasiënte/kliënte mag sê wie hulle kwaad aangedoen het nie. Sy het gesê dat dit die werk van 'n profeet moeilik maak, maar bygevoeg dat "die kerie nie na die boom teruggaan nie" (*thobane ga e busetswe setlharing*), met die bedoeling dat dit 'n mens nie betaam om wraak te neem nie.

Die profete se sienswyses oor hulle toekoms kan soos volg saamgevat word:

- Dit sal tot 'n einde kom, omdat daar te veel valse profete is (Twee segspersone).
- Ons moet maar net bid dat dit aanhou.
- Dit is die werk van die Here. Dit sal aanhou (Twee segspersone).

Toe die profete weer met die antwoorde genader is, het een van hulle van opinie verander en hom by die eerste sienswyse geskaar, naamlik dat profeetskap tot 'n einde sal kom. Hy het gesê hy dink dat die Here kwaad word omdat daar so baie profete is. 'n Ander het egter op die antwoord gereageer deur te sê: *"Dit sal nie 'klaar raak nie', maar deurmekaar wees. Die Bybel sê mos jy sal baie dinge sien, want die wêreld se sondes word te veel. Dit lyk of die sonde die thapelo (gebed) wen, maar 'n mens moet aanhou"*.

Uit die reaksies op genoemde vrae is dit duidelik dat daar by die profete wat ondervra is, weinig twyfel bestaan dat hulle dienste deur die gemeenskap benodig word, hoewel hulle erken dat daar ook "kwaksalwers" in hulle geledere is. Dit was vir die navorser duidelik dat hulle houding van sterk geloofsoortuiging spreek. Uit langdurige kontak met hierdie mense het die navorser ook die indruk gekry dat daar weinig twyfel in hulle gemoedere bestaan oor die bydrae wat hulle lewer. Hulle

houding spreek oor die algemeen daarvan dat indien hulle verhouding met die Modimo (God) en badimo reg is, hulle net suksesvol kan wees in hulle professie.

Dit is verder duidelik dat hulle deeglik bewus is van sommige lede van die gemeenskap se gesindheid teenoor hulle, soos ook hierbo weergegee. Dit is 'n gesindheid wat moontlik in baie gevalle opgesom kan word as bestaande uit 'n mengsel van vrees, agting en onsekerheid.

As spesialiste in die informele sektor van die breë gesondheidsorgstelsel in Suid-Afrika, toon hulle ook 'n bewustheid van die onsekerheid wat hulle eie posisie daarbinne betref. In die lig van gesondheidswetgewing oor die algemeen word hulle dan ook effektief uitgekakel as lede van die amptelike gesondheidsorgspan, soos in die redaksionele artikel van die Suid-Afrikaanse Mediese Tydskrif beklemtoon is (Anon 1976:721). Daarbenewens raak die "Suid-Afrikaanse Wet op die Onderdrukking van Toorkuns" (Wet 3 van 1957), ook die hart van sentrale etiologiese beginsels waarmee al die helers in die volkse sektor waarvan die navorser kennis dra, opereer (vgl. ook Hammond-Tooke 1970: 27; West 1975: 121).

Hieruit kan afgelei word dat die moontlikheid bestaan dat die redelik algemene klage van die segspersone dat hulle dikwels nie vir hulle dienste vergoed word nie, 'n weerspieëling daarvan is dat lede van die gemeenskap bewus is van hulle kwesbare posisie in gevolg waarvan die helers dus weinig houvas op hulle het, veral in die konteks van 'n taamlik onpersoonlike stedelike gebied.

KONSULTASIE MET PROFETE AS HELERS

Perspektiewe van Pasiënte/Kliënte

In die 12% ewekansige steekproef waarby 254 hoofde van huishoudings betrokke was het 96(38%) aangedui dat hulle reeds van die dienste van profete gebruik gemaak het. 'n Betreklik hoë persentasie respondente te wete 165 (65%) was egter bereid om op 'n vraag of profete ongestelde mense kan help, positief te reageer. Van die respondente het ook net 19 (8%) so 'n moontlikheid ontken, terwyl 70 (28%) aangedui het dat hulle nie weet of dit die geval is nie. Indien daarop gelet word dat die persentasie respondente uit die steekproef wat aan Onafhanklike Kerke

behoort relatief laag is (22 of ongeveer 7%) is dit duidelik dat profete se aanhang nie slegs tot die besondere kerkgenootskappe beperk is nie. Tydens die opname wat onder enkele profete onderneem is, het hulle die navorser meegedeel dat hulle nie graag na hulle pasiënte/kliënte se kerkverband wil uitvra nie, aangesien hulle baie keer daarvan beskuldig word dat hulle die mense van hulle kerke wil afrokkel. In die onderhoude het dit egter wel duidelik geword dat mense van baie verskillende kerkgenootskappe hulle wel besoek. Hulle pasiënte/kliënte is ongetwyfeld nie slegs beperk tot lede van hulle eie kerke nie (vgl. ook West 1975: 104).

Tydens die gestruktureerde onderhoude wat met 30 lede van huishoudings onderneem is, het 13 (43%) aangedui dat hulle reeds kontak met profete na aanleiding van probleme, gehad het. Van hierdie segspersone behoort 2 egter aan Onafhanklike Kerke. In een van laasgenoemde gevalle het 'n vroulike segspersoon die navorser meegedeel dat sy kort voordat die onderhoud met haar gevoer is sejeso (toorsiekte wat letterlik as "vreter" vertaal kan word) ingekry het. Dit was 'n selfdiagnose. Sy het pyne en krampe op haar maag gehad. Sy sê dat sy toe van die tee waaroor daar by haar kerk (die "Zion Christian Church") gebid is, gedrink het. Dit het veroorsaak dat sy gebrak het. Op die wyse het sy toe van die sejeso, sonder dat dit enige slegte nagevolge gehad het, ontslae geraak. Op die vraag of sy gesien het hoe die sejeso lyk, het sy gesê dat dit nag was en dat sy in die spoellatrine gaan braak het. Sy kon dus niks sien nie. In die ander geval het die segspersoon net gesê dat aangesien sy aan die "Betsaida Apostolic Church" behoort, die huismense gereeld van die gebedswater van die kerk drink en dit hou hulle almal gesond.

Sewe van die ander segslede het weens ongesteldheid met profete kontak gehad. In een van die gevalle het 'n vroulike segspersoon gesê dat sy op 'n stadium nie goed gevoel het nie en dat haar ooglede opgeswel was. Sy het toe 'n diens in 'n Onafhanklike Kerk bygewoon. Terwyl die diens aan die gang was het 'n profetes in die kerk dīphaēphaē gekry (begeesterd geraak en in 'n beswyming verval) en daarop aan haar gesê dat dit haar oorlede oupa is wat met haar "praat". Hy wil hê dat sy 'n mokete (seremoniële fees vir die voorouers) moet maak. Sy het bygevoeg dat dit nie die waarheid was nie en dat sy nie die opdrag uitgevoer het nie.

'n Manlike segspersoon het die navorser in 'n onderhoud meegedeel dat hy 'n tyd gelede sejeso ingekry het. Volgens hom

kon Westerse praktisyns en 'n tradisionele praktisyn hom nie help nie. Hy het toe 'n profeet gaan besoek en sy het hom na gereelde besoeke wat oor 'n jaar gestrek het, genees.

'n Vroulike segspersoon het op haar beurt gesê dat sy na haar man se oorlye, weens aanhoudende hoofpyne 'n profeet besoek het. Die het aan haar gesê dat sy te veel drink. Die profetes het egter wel aan haar 'n "bad" gegee en gebedswater om te drink. Volgens die segspersoon het dit haar gehelp.

Volgens 'n ander vroulike segspersoon het sy haar kind na 'n profetes geneem nadat 'n Westerse dokter die kind nie kon help nie. Sy het vertel dat die kind vir 3 maande lank baie gebrak het en stuipe gekry het. Die uitspraak van die profetes was dat die kind "getrap" ('n vorm van toordery) is. Die profetes het die kind "gebad", middels om te nies en Sewasho (spesiale as en poeiers, (vgl. Pauw 1960: 78 en hieronder) gegee. Laasgenoemde moes sy gereeld aan die kind se kop smeer. Volgens die segspersoon het die kind herstel.

In 2 gevalle het vroulike segspersone ook gesê dat hulle by profetesse was omdat hulle hartprobleme het. Hulle het beide gesê dat dit diagnoses was wat deur Westerse medici bevestig is.

'n Ander vroulike segspersoon het tydens 'n onderhoud aan die navorser verhaal dat sy en haar man 'n profetes gekonsulteer het. Die rede daarvoor was dat haar man 'n pynlike geswelde hand opgedoen het en aangesien hy 'n skrynwerker is, kon hy nie sy werk doen nie. Dit het toe geblyk dat 'n persoon wat saam met haar man gewerk het toormiddels aan haar man se gereedskap gesmeer het, omdat hy op haar man jaloers was. Volgens haar het die profetes daarvoor gesorg dat haar man nie weer sal "seerkry" nie. Dit was egter 'n Westerse praktisyn wat hom genees het.

Daar was ook 3 segslede wat profete weens persoonlike redes besoek het. 'n Vrou en haar suster het byvoorbeeld gegaan om te probeer uitvind waarom hulle vader so uithuisig geraak het, terwyl 'n ander wou uitvind waarom haar broer se dogter se vriend met wie die dogter op troue gestaan het, verdwyn het. 'n Vroulike segspersoon het weer op haar beurt 'n profetes besoek omdat sy en haar man gereeld rusie gehad het. Dit was nadat sy by 'n tradisionele praktisyn was wat haar nie kon help nie. Die profetes het egter aan haar mokobetso (berokingsmiddel) gegee, omdat hulle

getoor was. Dit het die probleem opgelos.

Op 'n vraag aan 'n ander segspersoon of sy al besoek by 'n profetes afgelê het, het sy na die groen toutjies wat om haar baba se polse gebind was gewys en gesê dat dit 'n profeet is wat die kind op die wyse "teen alles beskerm". Sy het bygevoeg dat sy self ook nie goed voel nie en na die profetes wil gaan omdat dit miskien **meleko** (toordery) is. Sy het voorts gesê dat sy en haar huismense maar altyd daarheen gaan.

In die geval van die senior skoliere, het 57 (22%) aangetoon dat hulle weet van 'n geval van ongesteldheid tuis, waartydens die hulp van 'n profeet ingeroep is of 'n profeet geraadpleeg is. Agt en twintig (11%) het ook aangedui dat hulle persoonlik al 'n profeet weens ongesteldheid besoek het. Onder hierdie kategorie respondente het 26 (10%) verder verklaar dat hulle 'n profeet ook weens redes anders as ongesteldheid besoek het.

Op die vraag aan die skoliere waarom hulle 'n profeet in die geval anders dan gesteldheid besoek het, het 22 gereageer. Van hulle het 5 egter na ongesteldheid as die rede vir hulle besoek verwys. Een het geskryf dat sy probleem **sejeso** was, terwyl 'n ander na probleme met sy bene verwys het. Drie ander gevalle sluit moontlik hierby aan, aangesien een gesê het dat die profeet die enigste persoon was wat hom kon help, terwyl 'n ander gegaan het omdat hy wou weet of hy getoor was. Die derde een het geskryf: *"I had horrible dreams for quite a long time"*.

Volgens 3 ander skoliere het hulle gegaan sodat hulle toekoms voorspel kan word, terwyl 'n ander gesê het dat hy *"bad luck"* gehad het. 'n Skolier het ook gesê

dat die rede vir sy besoek die verkryging van voorspoed in dobbelary was. 'n Enkele respondent het verklaar dat hy gegaan het omdat daar mense was wat hulle met sy studies bemoei (interfere) het, terwyl 'n ander net geskryf het: *"In order not to have trouble"*.

Verder was daar 3 skoliere wat aangedui het dat hulle die besoek afgelê het om verlore goedere op te spoor. Dit was onderskeidelik 'n horlosie, 'n langspeelplaat en 'n skoolboek. Daar was ook twee respondente wat aangedui het dat hulle weens godsdienstige redes sodanige besoek afgelê het. Van hulle het een bygevoeg: *"For religious concerns and some problem encountered in the Bible"*.

Ten slotte was daar ook 'n meisie wat aangetoon het dat sy 'n sosiale besoek aan 'n profetes gebring het. Sy het geskryf: *"She is my **rakgadi**"* (Vader se ouer suster).

Uit hierdie gegewens wil dit nie voorkom asof die redes waarom pasiënte/kliënte profete en tradisionele praktisyns besoek, wesentlik verskil nie. Dit is egter te betwyfel of tradisionele praktisyns weens godsdienstige probleme geraadpleeg sal word (vir vergelykende besonderhede m.b.t. besoeke aan profete en tradisionele praktisyns, vgl. Booyens 1986: 116-125). Dit is ook duidelik dat volgens die subjektiewe oordeel van sommige pasiënte/kliënte die profete hulle wel van hulp was.

PROFETE SE PERSPEKTIEWE OP KONSULTASIES MET HULLE

Tydens die studie is daar by 3 profete wat in die dorpsgebied praktiseer, opnames gemaak van pasiënte/kliënte wat hulle konsulteer. Die opnames by die profete is oor verskillende tydperke gedurende 1982 - 1983 onderneem. Twee van die profete was bejaarde vroue en die ander 'n jong man. Volgens hulle eie getuienis is hulle volwaardige profete aangesien elkeen van hulle die reg verkry het om 'n sediba (letterlik = 'n dam of meer), te open waar hulle kan praktiseer. Hulle kan dus ook buite die konteks van kerkdienste in 'n private hoedanigheid praktiseer (vgl. ook Hammond-Tooke 1989: 136).

Aanvaarding van Profeetskap

Die jong man, M.D., is 27 jaar oud en ook 'n plaaslike leiersfiguur in die *"Fellowship Apostolic Church"*. Dit is ook die kerk waarby hy aangesluit het voordat hy 'n profeet geword het. Hy is van Suid-Sotho herkoms en het vorm 1 op skool voltooi. Hy het sy opleiding as profeet gedurende 1975 te Orlando deurloop. Hy woon saam met sy moeder en grootmoeder en verskeie broers en susters in 'n 4-vertrek huis. Hy is uit huis uit lid van die Rooms-Katolieke Kerk, maar hy het sy lidmaatskap volgens sy eie getuienis laat vaar, met die aanvaarding van profeetskap. Volgens M.D. se moeder was hy maar van kleins af 'n swak kind en is dit net 'n wonder dat hy grootgeword het. Sy beweer egter dat hy met die helm (*lesire*) gebore is, wat as die "kometers" of geluk van die voorouers beskou kan word. Volgens M.D. het hy terwyl hy nog op skool was, op 'n stadium baie ernstig ongesteld geraak. Sy moeder het hom toe na 'n tradisionele praktisyn geneem. Die praktisyn se uitspraak was dat hy "vol

van die gees" was en dat die voorouers hê dat hy 'n profeet moword.

By M.D. is die opname onderneem oor die tydperk Februarie, Maart en April 1983. In die tydperk het hy 137 private konsultasies plaaslik gehad. Aan die sitkamermuur van sy huis is ook die volgende handgeskrewe kennisgewing, wat verbatim aangehaal word, opgehang:

- Haho hlahlobiwe bana;
- ba dilemo tse 23;
- hora tlase a sena;
- le batsadi. Sekoloto;
- ha seo hlahhobo ke R3,00.

Vryelik vertaal, lees dit dat kinders onder 23 jaar nie ondersoek sal word as hulle nie van hulle ouers vergesel is nie. Geen skuld word toegestaan nie en die ondersoekfooi beloop R3,00.

M.D. maak ook van die Bybel, gebedswater en sy "kop" ('n openbaring van die probleem sonder die gebruik van eksterne hulpmiddels) gebruik om te divineer wat die probleme van sy pasiënte/kliënte is.

In teenstelling met M.D., is beide M.I. en M.A. op die oog af twee rustige ou dames. Hulle kla egter beide dat hulle aan "hoogbloed" (hipertensie) ly.

M.A. is volgens haar eie getuienis in 1918 op 'n plaas gebore. Haar vader was van Tswana-herkoms en haar moeder 'n Suid-Sotho. Sy het st. 1 op skool geslaag, en sê dat sy altyd moes beeste oppas en dus nie verder kon leer nie. Sy woon saam met haar man en broer - laasgenoemde is 'n tradisionele praktisyn wat deelyds praktiseer - in 'n 6-vertrek woning. Sy vul ook die huishouding se inkomste aan deur allerlei lekkernye aan kinders te verkoop. Konsultasies vind in haar woning plaas.

Sy sê dat sy in 1951 ernstig ongesteld geraak het. Sy het op straat geval. Sy is toe na dr. X geneem, wat gesê het dat daar 'n aar in haar kop gebars het. Die gevolg daarvan was dat haar regterarm verlam geraak het. Sy het die saak egter nie daar gelaat nie en het 'n tradisionele praktisyn gaan opsoek. Die praktisyn was nie haar broer nie, want sy stem saam met al die ander profete en tradisionele praktisyns wat ondervra is, dat 'n praktisyn of profeet nie sy eie verwante kan help nie. Sy kon egter nie by die praktisyn geholpe raak nie. Daarna het

sy 'n plaaslike profetes besoek. Die profeet het aan haar gesê dat dit 'n ongesteldheid is wat van die badimo en die Modimo (God) afkomstig is. Sy het toe vir 'n tyd by die profetes gebly en het elke Woensdage en Vrydag die dienste van die profetes se kerk, die "United Apostolic Church" bygewoon. Een aand het sy gedroom van 'n skottel met deeg en sy het nog in haar droom gevra waar sy panne moet leen, toe sy wakker skrik. Sy het die profetes van die droom vertel. Die profetes het toe aan haar gesê dat sy 'n mokete moet maak, dan sal sy gereed wees om terug te keer huis toe en om self te begin werk.

Volgens haar is dit Modimo wat deur die voorouers aan haar die werk gegee het. Sy gebruik ook die Bybel om te divineer. Die gewone prosedure is om 'n kers op te steek en daarna moet die pasiënt/kliënt met sy hand eenkant teen die Bybel - wat met die rugkant na onder staan - druk terwyl sy die anderkant vashou en bid. Na die gebed neem sy en die persoon wat haar besoek hulle hande weg. Die Bybel val dan oop en sy lees die betrokke deel. Daaruit kan sy dan vasstel wat die persoon se probleem is.

Die opname by M.A. het gestrek oor die tydperk November 1982, Februarie 1983 en Maart 1983. In die tydperk is by haar inligting oor 35 konsultasies bekom.

Profetes M.I. is in 1920 in die Vrystaat gebore uit die huwelik van twee Suid-Sotho's. Sy het geen skoolopleiding ontvang nie. Sy is later met 'n Tswana getroud. Haar man is in 1979 oorlede. Sy het haar opleiding as profeet by die "Bethsaida Healing Faith Mission" ontvang. Volgens haar het dit 3 jaar en 6 maande geduur. In die tyd was sy onder die toesig van 'n profetes van die kerkgenootskap te Meadowlands.

Sy sê dat sy gedurende 1960 ongesteld geraak het. Sy het begin droom dat sy berg toe moet gaan of dat daar ongestelde mense is wat haar kom besoek. Sy sê dat haar oorlede suster ook met haar in haar drome gepraat het. Sy het toe besluit om na die suster se graf te gaan om met haar te praat sodat die suster haar nie meer moet pla nie. Sy het per bus daarheen gegaan. Op pad het sy egter weer 'n droom gehad dat sy na 'n ander vrou toe moet gaan. Sy het toe besluit dat sy maar moet gaan, en het die betrokke vrou in Johannesburg gevind. Sy sê dat sy eintlik 'n keuse gehad het of sy profeetskap of dokterskap moes aanvaar. Sy wou egter nie "gaan grawe" (met verwysing na die uitgawe van middels in die veld) nie en het dus profeetskap aanvaar. Hoewel sy nie

formeel opgelei is nie, beskou sy haarself ook as 'n vroedvrou (mmelegisi). Sy sê dat sy al heelwat vroue tydens hulle swangerskap en met die geboorte van hulle kinders gehelp het.

M.I. woon saam met twee van haar kinders in 'n 4-vertrek huis. Bedags pas sy haar kleinkinders en ook van die bure se kinders op terwyl die ouers by die werk is. Die opname by haar het oor dieselfde tydperk as die opname by M.A. geduur. In die tydperk het sy egter vir 2 weke nie haar werk as profeet beoefen nie omdat daar 'n kleinkind van haar gesterf het. Uit die onderhoude met haar het dit ook duidelik geword dat sy klaarblyklik aan chroniese hipertensie ly. Sy was in die tydperk dat die onderhoude geduur het onder meer by die hospitaal in die buurdorp as gevolg van aanhoudende neusbloeding. Sy sê dan ook dat die dokters sê dat sy aan "hoogbloed" ly. Sy skryf dit daaraan toe dat sy in 1947 in die hospitaal was en daar 3 bottels bloed en 2 bottels "water" gekry het. Sy is van mening dat haar ongesteldheid daaraan toegeskryf kan word dat die bloed wat sy toentertyd ontvang het, nie by haar wil bly nie. In die tydperk wat die opname by haar geduur het, het sy net 8 konsultasies gehad. Haar metode van divinasie is om 'n geldstuk van die kliënt/pasiënt in 'n piering met as te sit en dan te kyk hoe die as reageer (vgl. ook West 1975: 117). Terselfdertyd moet die persoon wat haar besoek ook die Modimo en die badimo vra om haar te help om die regte diagnose te maak.

Die Opname en Resultate

In die tydperk dat die opnames by die profete geduur het, is daar inligting oor 180 konsultasies bekom. Daarvan was 5 deur egpare of persone wat saam was omdat dit oor 'n gemeenskaplike probleem handel het. In een van die gevalle het 3 persone 'n konsultasie gesamentlik bygewoon. Van die 188 individue wat die konsultasies aangevra het was 119 (63%) van die dorpsgebied, terwyl 69 (37%) elders gewoon het. Van laasgenoemde kategorie was 'n paar in hostelle vir kontrakarbeiders woonagtig. Van die kliënte/pasiënte was 73 (39%) manlik en 115 (61%) vroulik. Vergelykenderwys kan vermeld word dat West bevind het dat 34% van konsultasies met profete in Soweto deur mans aangevra is en 66% deur vroue (1975: 113).

Die ouderdomskategorie- van die pasiënte/kliënte, was soos volg in Tabel 1.

Opmerkings: Ouderdomskategorie-berus op skatting deur die profete. Uit

Ouderdoms Kategorie	Getal	Persentasie
0 - 5 jaar	14	7
6 - 10 jaar	-	-
11 - 15 jaar	1	0.5
16 - 20 jaar	15	8
21 - 25 jaar	18	10
26 - 30 jaar	29	15
31 - 35 jaar	22	12
36 - 40 jaar	29	15
41 - 45 jaar	16	9
46 - 50 jaar	23	12
51 jaar en	21	11

tabel 1 is dit duidelik dat persone uit die ouderdomskategorie 5 - 15 jaar feitlik nie van die dienste van profete gebruik maak nie.

Soos in die geval van konsultasie met tradisionele praktisyns was dit moontlik om die probleme waaroor die profete geraadpleeg is, onder soortgelyke hoofde te sistematiseer. Dit moet ook beklemtoon word dat die uitsprake wat gelewer is in gevalle van ongesteldheid, die van die profete was en nie die van die pasiënte nie. Die kategorieë van probleme sluit in: Ongesteldheid, verkryging van voorspoed, beskerming en voorspellings. Die vergelykende gegewens is reeds elders gepubliseer en word nie hier herhaal nie (vgl. Booyens 1986).

TERAPEUTIESE HANDELINGE VAN PROFETE

Inleidende Opmerkings

Die terapeutiese handelinge van profete is hoogs geritualiseerd en ryk aan simboliek. By die profete speel kerse, die Bybel, gebede, die staf (lere), water, as en ander verpoederde materiaal (Sewasho), gekleurde toue en spesiale mantels, tydens sessies van divinasie en die res van terapeutiese handeling, 'n belangrike rol (vgl. ook West 1975: 107). In teenstelling daarmee speel die stel dolosse (ditaola) steeds 'n sentrale rol in diagnose (divinasie) by die tradisionele praktisyns wat aan die navorser bekend is. In hulle geval is dit gebruiklik dat die persone wat tydens sodanige sessie teenwoordig is hulle skoene uittrek en almal plat op die vloer rondom 'n oopgerolde grasmattjie waarop die dolosse gewerp word, plaasneem. Gewoonlik prewel die

praktisyn eers 'n gebed, skud die dolosse deeglik en blaas daarop. Die kliënt kry ook 'n beurt om die dolosse te werp, en word daardeur by die diagnostiese proses betrek. Selfs die vergoeding is deel van die ritueel, aangesien die geld ook op die matjie geplaas word, voordat die dolosse gewerp word. Dieselfde is waarskynlik van toepassing by die plaas van 'n geldstuk in die piering met as, soos hierbo in die geval van profetes M.I. vermeld is.

Daar is ook aanduidings van wat moontlik as 'n mate van konvergensie tussen die tegnieke van die profete en die praktisyns beskou kan word. In die geval van praktisyn T.P. word 'n brandende kers byvoorbeeld op die matjie geplaas waar die dolosse gewerp word. Dit geld ook tot 'n mate vir die genesingsritueel, waarna hieronder verwys sal word. Die belangrikste verskil bly egter die afwesigheid by profete van die handelsmerk van die praktisyns, naamlik die stel dolosse en die aard van middels wat gebruik word (vgl. Hammond-Tookey 1989: 139-140). Dit geld egter nie vir persone wat "twee keer" gegee is en beide as praktisyns en profete praktiseer nie.

Dit kan ook vermeld word dat die navorser onderhoude gevoer het met enkele praktisyns wat met behulp van 'n kalbassie of speelkaarte divineer. Daar is ook praktisyns wat met spieëls divineer. Hulle maak daarop aanspraak dat in die geval van toordery die skuldige deur die kliënt/pasiënt in die spieël gesien kan word. Hulle tegnieke van divinasie is egter nie persoonlik waargeneem nie.

Wat simboliek betref, kan dit gestel word dat alles eintlik daarmee deurdrenk is. Daar kan byvoorbeeld net kortliks na die betekenis van kleure verwys word (vgl. West 1975: 115 e.v.). Vir die profeet is swart taboe. Soos in die geval van ander profete, het die profete M.I. die navorser meegedeel dat sy net effekleurige kopdoeke kan dra, maar glad nie 'n swarte nie. Dit sluit kleure soos wit, groen, geel, rooi en ligblou in. In geval van rou, sal sy wel 'n donkerbloue dra. Sy het ook aan die navorser met die volgende verhaal geïllustreer hoe belangrik die kleure is. Sy het naamlik 'n tyd gelede 'n treinrit onderneem om 'n gewese vriendin se graf te gaan besoek. Tydens die treinrit het haar wit kopdoek vuil geword. Sy het ietwat skaam daarvoor gevoel en 'n metgesel gevra om haar 'n skoon kopdoek te leen. Dit was 'n bonte. Sy sê dat sy die kopdoek aangesit het net nadat hulle van die trein afgeklim het. Sy het onmiddellik daarna neergeval en onthou verder niks. Al wat sy onthou het

was dat haar oorlede ouma (aan haar vader se kant) aan haar gesê het:

"M., leswao la hao le kae? Re go batla mo gare ga batho a re bone" (M., waar is jou merk? Ons soek jou tussen die mense maar ons sien jou nie).

Die "merk" verwys na die wit kopdoek wat volgens M.I. deur die oorlede ouma aan haar "gegee" is toe sy die werk as profetes aanvaar het.

Die implisiete simboliek in terapeutiese optrede kom ook na vore in die terapeutiese tegnieke wat hierna bespreek word. Dit sou egter 'n interessante studie op sigself wees en word nie eksplisiet aangedui nie.

TERAPEUTIESE TEGNIEKE

Wat die profete in hulle private hoedanigheid betref, d.w.s. waar hulle buite die verband van kerkdienste optree, kan die volgende paar gevalle as voorbeelde van hulle terapeutiese tegnieke dien:

'n Vrou van 34 jaar wat aan die Gereformeerde Kerk behoort, het by M.A. kom aanklop om hulp. Sy was werksaam by 'n groot supermark. Volgens profetes M.A. was haar probleem dat sy groot geskrik het as gevolg van praatjies wat by die werk rondgegaan het. Daar is naamlik diefstal by die winkel gepleeg en die werknemers is almal deursoek. Sy was toe bang dat sy ontslaan sou word. Om aan haar voorspoed te verskaf het M.A. aan haar Israelolie en gebedswater gegee om aan haar gesig te smeer. Dit sou veroorsaak dat die werknemer haar goedgesind sal wees. 'n Vyftigjarige vroulike skoonmaakster het M.A. kom konsulteer. Volgens M.A. was haar probleem dat sy "bad luck" is en probleme by die werk het omdat die mense van haar skinder. Daarby word dit ook deur die Thokolosi gepla. Volgens M.A. het sy die vrou behandel deur aan haar 'n bad te gee waarby 3 kerse gebrand het. Daarbenewens het sy 3 brandende vuurhoutjies in die bad gegooi in die naam van die Vader, Seun en Heilige Gees. Sy het ook aan die vrou 'n groen en rooi tou gegee om om haar middel te dra. Die vrou het ook 'n braakmiddel ontvang bestaande uit Sewasho sa mokoti (verpoeierde grond uit 'n myn), sout en warm gebedswater.

Drie skoliere besoek M.A. omdat hulle voorspoed in die komende eksamens begeer. Hulle was drie susters. Een van die meisies was in vorm IV en die ander twee in vorm III. Aan die meisie in vorm

IV word 'n bad gegee waarby 5 kerse gebrand het. Die kinders in vorm III moes elkeen 'n nuwe pen bring waarmee nog nooit geskryf is nie. Profetes M.A. neem dan die penne in haar hand en bid tot Modimo dat die kinders die wysheid van Salomo moet bekom.

'n Vyftigjarige man besoek M.A. Hy het volgens haar te veel gal, want hy braak swart. In die geval stuur sy hom huistoe met die opdrag dat hy eers weer moet kom wanneer hy die middels wat hy by 'n Westerse praktisyn gekry het opgebruik het. Sy sê dat 'n mens nie gelyktydig met ander helers met 'n mens kan werk nie, want dit is te "swaar" vir die pasiënt.

'n Kliënt kom besoek haar omdat hy graag voorspoed wou bekom in die verkryging van 'n taxilisensie. Sy het hom in 'n bad geplaas met 7 kerse daarom. Hy het ook sy aansoekvorms gebring en sy het daarvoor gebid. Op 'n vraag waarom sy in sy geval so baie kerse gebruik het, het sy gesê dat dit nie kinderspeletjies is om 'n taxilisensie te bekom nie, "dit lyk soos 'n hofsak".

'n Moeder bring haar baba van 10 maande na M.A. Volgens haar het die moeder eers die kind na dr. X geneem omdat die kind gebraak het en sy magie gewerk het. Die medikus se middels het klaarblyklik nie gehelp nie. Sy het die kind vir phogwana (ingesonke fontanel) behandel. Die behandeling het daaruit bestaan dat sy gebrande volstruiseierdop en 'n middel wat sy by haar broer (die ngaka) gekry het aan die kind gegee het om te drink. By navraag oor die wyses waarop 'n kind beskerm kan word teen "trappers", het sy gesê dat as 'n mens die krag het, 'n mens enigiets kan gebruik.

Sy het egter spesifiek verwys na die gebruik van groen toutjies wat om die kind se gewigte, enkels en middel gesit moet word. Verder kan grond van 'n kruispad, fyngemaalde volstruiseierdop, Sewasho en olyfolie gemeng word. Dit word dan in die vorm van 'n kruis op die kind se koppie asook aan die kind se rug en bors gesmeer. Daar kan ook van die olie en stof wat aan 'n motor se onderstel kleef gebruik gemaak word instede van grond van 'n kruispad.

By verdere navraag het M.A. ook gesê dat daar baie tipes olies is wat bruikbaar is. Sy het toe na "Mendhiëolie" en "Lavenderolie" verwys. Sy het verder gesê dat daar 'n tipe olie is wat water wit kleur as dit daarby gegooi word. Dit word veral gebruik om "bad luck" weg te neem en word by die badwater gevoeg. Sy het egter bygevoeg dat die bloed van 'n wit hoender ook daarvoor geskik is. Sy

het verder gesê dat *Sewasho sa dibi* (as van beesmis) altyd in die badwater geplaas word. Ander tipes van *Sewasho* wat gebruik word, is die as van 'n doringboom (*Sewasho sa mooka*) (*mooka* = *Acacia Karroo*), wat ook volgens profetes M.I. besonder effektief is. M.A. het ook na die as van die wilde salie (*Sewasho sa motlhware*) verwys. (*Motlhware* = *Buddleia saligna Willd*). Verder word daar ook van *Sewasho sa magobe* gebruik gemaak. Laasgenoemde verwys na die as van koekies wat profete verbrand tydens die dankfees wat hulle van tyd tot tyd hou.

Op 'n vraag aan M.A. waarom water so belangrik is, het sy na Johannes 5 verwys en gesê dat gebedswater soos die water van Betesda is. By die geleentheid was 'n profetes vriendin van M.A. teenwoordig. Sy het toe op die vraag wat aan M.A. gestel is gereageer en gesê dat tradisionele praktisyns altyd sê dat medisyn eerste is, maar, het sy bygevoeg: "As dit nie reën nie, dan kan hulle nie medisyn kry nie". Water is dus volgens haar "nommer een", daarom bad 'n mens siek mense. Sy het gesê dat sy aan water glo en geen mens kan sonder water lewe nie. Sy het ook daarop gewys dat mense selfs in die hospitaal gewas word.

Dit moet egter vermeld word dat profete dikwels in onderhoude dit beklemtoon het dat 'n mens net genees sal word as jy glo. 'n Profetes het byvoorbeeld in die verband ook na Johannes 5 verwys en gesê dat die siek man te Betesda, soos sy dit verstaan, deur sy geloof genees is sonder dat hy in die water ingegaan het.

In die geval van M.A. is dit egter duidelik dat sy die "krag" wat daar in gebedswater is konkreet visualiseer. Sy het byvoorbeeld op 'n keer 'n literbottel gebedswater aan 'n pasiënt gegee met die opdrag dat as die bottel half is hy dit weer met kraanwater kan vul. Die proses kan 3 keer herhaal word. Daarna, het sy by navraag gesê, is die krag in die water gedaan. In aansluiting daarby verklaar profete wat daarna gevra is, ook dat daar tydens elke genesingsessie nuwe kerse gebruik moet word. 'n Kers mag eintlik nie by meer as een geleentheid tydens genesingsrituele gebruik word nie.

Uit bostaande voorbeelde is dit duidelik dat profete ook middels gebruik (vgl. ook West 1975: 108), hoewel nie op dieselfde skaal as in die geval van tradisionele praktisyns nie. Die gebruik van middels deur profete kan ook geïllustreer word

aan die hand van die behandelingsmetodes van enkele gevalle deur die profeet M.D.:

Gedurende Februarie 1983, is M.D. besoek deur 'n dertigjarige man wat volgens M.D. 'n lidmaat van die Rooms Katolieke Kerk is. Hy het die man vir hoofpyn behandeling en ook weens die feit dat die man deur die *Thokolosi* gepla word. Benewens die feit dat hy aan die man 'n bottel gebedswater gegee het om by die huis te drink, het hy die hoofpyn behandeling met *Lejwe la mokoti*, wat hy as "mine stone" vertaal het. Daarby het hy ook aan die man 'n wit tou gegee om vir 10 dae om sy kop te dra. Om van die *Thokolosi* ontslae te raak, is die man gebad in water waarin 'n middel bekend as *Mohlehlawabadimo* ('n middel wat ook deur tradisionele praktisyns gebruik word) geplaas was met 7 kerse om die bad. Volgens hom was daar ook growwe sout, en "*Green of Oil*" in die water. Terwyl die man gebad het het hy ook die pasiënt berook - met 'n onbekende middel. Dit was egter slegs die eerste behandeling. Die man het na die eerste behandeling ook die opdrag gekry om nie te groet as hy loop nie. Volgens M.D. sou die tweede behandeling daaruit bestaan dat die man gebad sou word in 'n bad waarin van die bloed, die gal en die kropinhoud van 'n wit hoender geplaas is. Gedurende die nag sou die hoender se kop en magie ook in die rivier gegooi word.

In die geval van 'n baba van 9 maande, wat volgens M.D. *kokwana* (ingewand-slangetjie) gehad het, het sy behandeling bestaan uit die toediening van 'n enema van lou water met knoffel en *Mohlehlawabadima*. Daarna is aan die kind gebedswater wat kokend was toe *Sewasho sa mokoti* en "*Rose Water*" daarin geplaas is gegee om te drink, nadat dit afgekoel het. Die moeder is ook opdrag gegee om die kind weer na 'n week terug te bring.

'n Twintigjarige meisie wat die guns van 'n mansvriend wou bekom, is deur M.D. behandel deur haar te laat bad met 7 kerse om die bad. In die badwater was ook seewater, "*Marinda Oil*", "*Lucky Oil*" en *Sewasho sa "lucky"* geplaas. Hy het ook aan die meisie 3 kerse gegee met die opdrag dat sy dit in die oggend om 03:00 moet aansteek en bid.

Ander middels wat deur M.D. gebruik word is: *Sewasho sa mphepo* (geboorte), *Sewasho sa moleko* (toordery), melk, rivierwater, fyn sout, "*Sea Epsom Salt*",

"*Camfer Ice*", "*Red Syrup*", "*Lucky Sticks*" (wierook) en wit asyn.

HELINGSAKTIWITEITE TYDENS FORMELE KERKBYEENKOMSTE

Soos onder andere deur West aangetoon, vind terapeutiese handeling nie net deur middel van private konsultasie plaas nie, maar ook tydens kerkdienste het (1975: 92). In 'n omvattende opname wat deur hom te Soweto onderneem is, het hy gevind dat by 194 Onafhanklike Kerke, almal genesingsdienste hou en dat by 88% van die Kerke profete-helers aangetref word. Verder het 80% van die lidmate van 2 geselekteerde kerke aangedui dat 'n belangrike oorweging waarom hulle by die kerke aangesluit het, die feit is dat hulle daar genesing gevind het (West 1975: 91-92).

Tydens die bywoning van kerkdienste in die woongebied is helingsaktiwiteite soos deur West beskryf en wat hande-oplegging, gebed en die gebruik van gebedswater insluit, ook waargeneem. Oënskynlik speel gebedswater nie in alle Onafhanklike Kerke 'n ewe prominente rol nie. In die 2 grootste Onafhanklike Kerke in die woongebied, die "*St John's Apostolic Faith Mission*" en die "*Zion Christian Church*" (Z.C.C.), was dit uit waarneming duidelik dat gebedswater by laasgenoemde kerk veel minder op die voorgrond is as tydens dienste by die St John's gemeente. By die Z.C.C. word besoekers wel eers gereinig voordat hulle die kerkgebou betree deur hulle van voor en van agter en onder die voete ligweg met water te besprinkel. Dit is 'n gebruik wat ook by ander kerke aangetref is. By die St. John's is egter opgemerk dat die Biskop, selfs voordat hy ongestelde mense die hande oplê en vir hulle bid, sy hande eers afspoel met gebedswater. Na afloop van die dienste en bidure ontvang almal wat teenwoordig is ook 'n medisynemaat vol gebedswater om te drink. Dit is 'n integrale deel van die kerk se liturgiese handeling.

By die Z.C.C. is dit ook gebruiklik dat lidmate bottels gevul met water, "*Vaseline*" (petroleum jellie), pakkies seep en pakkies tee op 'n tafel voor in die kerk plaas. Na afloop van die formele diens sal 'n kerklike ampsdraer met 'n stukkie groen papier, van ongeveer 20cm by 20cm, oor die voorwerpe waai en bid. Dit was egter opmerklik dat die proppe van die bottels met die water eers verwyder word voordat daaroor gewaai word. Volgens segspersone beskik hierdie gebruiksartikels daarna oor medisinalienskappe. Klein kinders sal byvoorbeeld met die seep gewas word vir

beskermingsdoeleindes. Persone wat ongesteld is, sal by die kerk op aanvraag na afloop van die diens met 'n baie styf opgerolde groen papierstafie orals oor die liggaam gestamp word. Dit is 'n genesingsritueel. Volgens woordvoerders van die kerk is die groen papier waarmee oor die artikels gewaai word en waarmee kranks behandel word, van die kerk se hoofkwartier te Moria afkomstig. Die groen papier word ook op kinders wat ingeseën word se koppe gedruk terwyl daar vir hulle gebed word.

Op die baie netjiese terrein van die St. John's-kerk, is ook voorsiening gemaak vir 'n afsonderlike kliniek. Ernstig ongestelde mense en soos uit waarneming geblyk het, veral mense wat aan chroniese ongesteldhede ly, word daar opgeneem en oor lang periodes behandel. Mense in die dorpsgebied word egter ook daar op aanvraag behandel. Daar is dan ook 'n senior profetes wat vir die doel deur die Biskop aangestel is, in voltydse diens. Volgens segspersone verkies hulle dit dat ongestelde mense by die kerk self behandeling ondergaan, met die uitsondering van profete wat in verafgeleë gebiede woonagtig is en kliënte/pasiënte oor die korter termyn kan behandel.

Die navorser het opgemerk dat pasiënte wat in die kerk se kliniek opgeneem word en op die oog af chronies ongesteld en verswak is, eers na 'n Westerse praktisyn vir 'n ondersoek geneem word.

Die behandeling van ongesteldes geskied gewoonlik na die oggendbiduur (thapelo ya "nine"). Dit word elke oggend in die kerkgebou gehou en deur die pasiënte wat op die been is, bygewoon.

Die navorser is ook die geleentheid gegun om van die helingsrituele wat na die oggendbiduur plaasvind, by te woon. By een van die geleenthede waartydens 'n pasiënt gebad is, was die prosedure soos volg:

Die pasiënt word na 'n spesiale badkamer, 'n vensterlose sinkgeboutjie waarin 'n standaard wit geëmaljeerde bad ingebou is, geneem. In die badkamer word al die benodighede gebêre. Die mengsel waarmee die pasiënt gebad is, is in die badkamer in 'n plastiekhouer met 'n inhoudsmaat van 25 liter, aangemaak. Die mengsel was saamgestel uit die houer met water, waarby 'n emmer warm water gevoeg is. Daarby kom dan 'n bietjie reënwater en Sewasho sa mooka, growwe sout, asyn en 'n bietjie seepoeier. Dit word alles deeglik deur die senior profetes met haar

silwerkleurige staf geroer. 'n Kers, wat op die rand van die bad staan, word ook aangesteek.

Nadat die deur van die badkamer toegemaak is, verkleed die pasiënt en klim in die bad. Sy sit regop, met haar bene onder haar ingevou. Twee ander plaaslike profetesse wat spesiaal vir die doel gekom het om tydens die terapeutiese sessie behulpsaam te wees, neem hulle plekke weerskante van die pasiënt in. Die water uit die houer word dan bietjie vir bietjie deur die senior profetes oor die pasiënt se kop uitgegooi. Die mengsel word deeglik deur die ander 2 profetesse oor die liggaam van die pasiënt ingevryf. Terselfdertyd sê die profetesse ook almal gebede op. Wanneer die houer met die mengsel leeg is, druk die senior profetes onder gebed haar staf teen die pasiënt se bors. Daarna word die pasiënt nog vir 'n tydjie deur die profetesse met die mengsel wat in die bad versamel het, gewas. Die profetesse sê dan almal "amen" en staak die wassery. Die pasiënt spoel haarself nog 'n bietjie af en klim dan uit die bad. By die geleentheid wou die pasiënt aan die regterkant (haar regterkant) van die bad uitklim. Sy is egter aangesê dat sy aan die kant waar die kers gestaan het moet uitklim. Daarna het die pasiënt haarself weer aangetrek terwyl die water uit die bad gelaat is en die bad uitgespoel is.

By navraag is die navorser meegedeel dat dit al die derde keer is dat die vrou gebad word. Sy is verwagting en het gekom sodat sy nie dalk swaar kry met die geboorte van die kind nie. Die senior profetes het bygevoeg dat sy "vasgemaak" en eintlik al oor haar tyd is. Sy het gekom dat Jesus haar moet "losmaak". Volgens die senior profetes is die vrou 30 jaar oud en dit sal haar vierde kind wees. Sy is egter nie getroud nie en het baie probleme. Die vrou is "vasgemaak" omdat sy te veel met "haar hart praat" omdat sy nie getroud is nie. Op 'n vraag waarom die vrou aangesê is om aan die besondere kant van die bad uit te klim, het die profetes gesê dat die Ooste die regte kant is omdat die "engele van daar af kom". Die profetesse het ook gesê dat die gebede wat hulle opsê, nie 'n standaard formule is nie. Elke vrou sê haar eie gebed op wat sy as profetes van die Heilige Gees ontvang het.

Die badritueel word gewoonlik opgevolg met die innamen van 'n braakmiddel. Dit bestaan uit dieselfde mengsel waarmee pasiënte/kliënte gebad word, sonder byvoeging van die seep. Dit word ook op dieselfde wyse aangemaak, waarna die profetesse wat teenwoordig is hulle hande op die boonste rand van die houer

plaas en gebede opsê. Daarna drink die persoon die mengsel en kan braking aanhelp deur sy/haar vinger in die keel te steek. In die geval wat hierbo beskryf is, het die vrou egter nie die braakmiddel geneem nie, aangesien verwagtinge vroue nie sodanige middel mag inneem nie. Indien 'n pasiënt 'n enema toegedien word, word ook van dieselfde mengsel gebruik gemaak as in die geval van braking.

In 'n ander geval waartydens die navorser teenwoordig was, het die badseremonie dieselfde patroon as bostaande gevolg. Die pasiënt was egter 'n ietwat meer bejaarde vrou wat reeds vir 'n geruime tyd onder behandeling was, aangesien sy versteurd is. Volgens die profetes het die vrou probleme by die huis. Sy het ook nie meer ouers nie. Die pasiënt se oorlede oupa was ook 'n ngaka (tradisionele praktisyn) en hy wil hê dat sy kleindogter dokterskap moet aanvaar, dit wil sê, 'n tradisionele praktisyn moet word. Die Modimo wil egter nie hê dat sy dit moet aanvaar nie, aangesien Hy wil hê dat 'n mens die werk van die Heilige Gees moet doen. Sy het gesê dat die vrou as gevolg van die oupa se optrede aan 'n soort van botseno (versteurdheid) ly.

By navraag het die senior profetes gesê dat 'n mens wel aan die voorouers kan glo, maar 'n mens moet nie "te vas wees" aan hulle nie. 'n Mens moet nader aan Jesus staan en eerder 'n ngaka ya Moya wa Bokreste ('n dokter van die Gees van Christenskap = Heilige Gees) word.

Dat almal se menings oor die rol en plek van die voorouers nie dieselfde is nie, was egter waarneembaar tydens 'n onderhoud met die plaaslike Biskop se skoondogter in die teenwoordigheid van die senior profetes. Die skoondogter het naamlik gesê dat sy van mening is dat die tradisionele praktisyns deur middel van die krag van die duiwel toor. Sy het ook gesê dat dit eintlik die duiwel is wat veroorsaak dat mense wat soos voorouers lyk, in drome gesien word. Daarop het die senior profetes egter gesê dat sy nie saamstem nie, aangesien sy soms wel haar oorlede moeder in drome sien. Haar moeder was egter 'n goeie Christen en dit is daarom dat Modimo dit toelaat. Sy het nog nooit mense wat 'n slegte lewe gelei het, in haar drome gesien nie.

SLOTOPMERKINGS

Uit bostaande is dit duidelik dat hoewel 'n verskeidenheid van middels deur profete tydens terapeutiese handelinge gebruik word, water, olie, gebede, verskillende tipes van Sewasho, kerse en uit algemene waarneming, ook die

verskaffing van toutjies, die belangrikste onderdeel vorm in die terapeutiese "resep". Hoewel profete klem lê op die feit dat geloof van groot belang is in die helende aktiwiteit, speel die verskynsel van die konkrete voorstelling en simboliek, 'n belangrike rol. Die middele wat gebruik word het klaarblyklik ook nie genesende krag as sodanig nie, maar word "opgewek" deur wat die profete as die krag van die Heilige Gees beskou. Die krag word egter dikwels ook konkreet voorgestel en middels met die krag kan byvoorbeeld "verdun" word, totdat dit die helende essensie verloor, waarna dit weer hernuwe moet word.

Behandelingsprosedures by profete is ook meer "ekstern" van aard as by tradisionele praktisyns. Die simboliek en diagnostiese uitsprake is ook baie toepaslik en betekenisvol binne die

konteks van die kulturele persepsies van die werklikheid soos dit in die betrokke dorpsgebied aangetref word.

BIBLIOGRAFIE

ANON. (1986). Herbalists, diviners and even witchdoctors. Suid-Afrikaanse mediese tydskrif, 50(19): 721.

BOOYENS, J.H. (1986). The etiological framework and the diagnosis of illness by prophets and sangomas: a comparison. In Oosthuizen, G.C. (ed.) *Religion alive-studies in the New Movements and Indigenous Churches in Southern Africa*. Hodder and Stoughton, Johannesburg.

HAMMOND-TOOKE, W.D. (1970). *Urbanization and the interpretation of misfortune - a quantitative analysis*. Africa, 40: 27-39.

HAMMOND-TOOKE, W.D. (1989). *Rituals and Medicines - Indigenous healing in South Africa*. Donker, Johannesburg.

WEST, M. (1975). Bishops and prophets in a Black city. African Independent Churches in Soweto, Johannesburg. David Philip, Cape Town.

PAUW, B.A. (1960). Religion in a Tswana chiefdom. I.A.I., London.

DR. J.H. BOOYENS Departement van Antropologie Universiteit van Port Elizabeth
